

თომას პაინი

საღი აზრი

ინგლისურიდან თარგმნა
გიორგი თავაძემ

THOMAS PAINE

COMMON SENSE

Translated from the English by
Giorgi Tavadze

თბილისი 2012 Tbilisi

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა
კვლევითი ინსტიტუტი

Grigol Robakidze University
Institute of Philosophy and Social Sciences

სამეცნიერო რედაქტორები: პროფ. თენგიზ ირემაძე
პროფ. ლალი ზაქარაძე
პროფ. დოდო ლაბუჩიძე-ხოფერია

ყდის დიზაინი:
გიორგი ბაგრატიონი

Edited by
Prof. Dr. **Tengiz Iremadze**
Prof. Dr. **Lali Zakaradze**
Prof. **Dodo Labuchidze-Khoperia**

Cover design: **Giorgi Bagrationi**

გარეკანზე გამოსახულია: ლონგ-აილენდის ბრძოლა
(1776 წ.), თომას პეინის პორტრეტი
(ავტორი: ლავრენტ დაბოსი, 1791 წ.)

© გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა
კვლევითი ინსტიტუტი, 2012

© Grigol Robakidze University
Institute of Philosophy and Social Sciences, 2012

Printed in Georgia
All rights reserved

გამომცემლობა „ნეკერი“, 2012
Publishing House „Nekeri“, 2012

ISBN 978-9941-436-21-5

სარჩევი

წინათქმა	5
<i>გიორგი თავაძე</i> თომას პეინი — თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლი	9
<i>თომას პეინი</i> სალი აზრი	23
შესავალი	25
ზოგადად, ხელისუფლების წარმოშობისა და დანიშნულების შესახებ. მოკლე შენიშვნებით ინგლისის კონსტიტუციასთან დაკავშირებით	28
მონარქიისა და ტახტის მემკვიდრეობის შესახებ ...	39
განაზრებანი ამერიკული საკითხების ახლანდელი მდგომარეობის შესახებ	55
ამერიკის დღევანდელი შესაძლებლობების შესახებ, სხვა განაზრებებთან ერთად	85
დანართი	105
მიმართვა ხალხის რელიგიური საზოგადოების წარმომადგენლებისადმი... .	120
შენიშვნები	130
სახელთა საძიებელი	139

**თომას პეინი –
თავისუფლებისა და
დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლი**

თომას პეინი დაიბადა 1737 წლის 29 იანვარს ქ. თეთფორდში, ნორფოლკის საგრაფოში, ინგლისში.* მამამისი, ჯოზეფ პეინი, აღმსარებლობით კვაკერი იყო, ხოლო დედა – ფრენსის პეინი – ანგლიკანი. 1744-1749 წლებში პეინი თეთფორდის საშუალო სკოლაში სწავლობდა. ცამეტი წლის ასაკში მან შეწყვიტა სწავლა და შეეგრძადა დაუდგა მამას, რომელიც კორსეტებს ამზადებდა. თუმცა, ეს საქმიანობა მომაბეზრებელი აღმოჩნდა მისთვის: 1759 წლამდე პეინმა ორჯერ სცადა მეზღვაურობა. 1759 წელს იგი ინგლისში დაბრუნდა. ქ. სენდვიჩში, კენტის საგრაფოში, მან მამამისის საქმიანობა გააგრძელა. იმავე წელს პეინი დაქორწინდა მერი ლამბერტზე, თუმცა ქორწინება ტრაგიკული აღმოჩნდა: პეინის მეუღლე მშობიარობისას დაიღუპა ბავშვთან ერთად.

1760-იანი წლების დასაწყისში პეინი გადასახადების ამკრეფად მუშაობდა. 1765 წელს

* პეინის ბიოგრაფიის გადმოცემისას ვისარგებლე შემდეგი წყაროებით: Thomas Paine, *Rights of Man. Common Sense and Other Political Writings*, edited with an introduction and notes by Mark Philp, Oxford, Oxford University Press, 1998, pp. vii-xv; J. Fruchtman Jr., *The Political Philosophy of Thomas Paine*, Baltimore, The John Hopkins University Press, 2009, pp. 15-27.

იგი დაითხოვეს სამსახურიდან – საქმისადმი უგულისყურო დამოკიდებულების გამო. 1768 წლამდე მან სხვადასხვა საქმიანობას მოჰკიდა ხელი: ამზადებდა კორსეტებს, მუშაობდა მოსამსახურედ, იყო სკოლის მასწავლებელი ლონდონში. 1768 წელს იგი მეორეჯერ დანიშნეს გადასახადების ამკრეფად ქ. ლიუისში, აღმოსავლეთ სასექსის საგრაფოში. აქ მან ცოლად შეერთო ადგილობრივი ვაჭრის, სემუელ ოლაივის ქალიშვილი, ელიზაბეთი.

ლიუისი აღმოჩნდა ქალაქი, სადაც პეინს თავისი პოლიტიკური ნიჭის გამოვლინების საშუალება მიეცა. თავისი სიმამრის მეშვეობით, პეინი აქტიურად ჩაერთო ქალაქის პოლიტიკურ ცხოვრებაში: იგი გახდა „თორმეტთა საზოგადოების“ (*Society of Twelve*) წევრი, რომელშიც ქალაქის გავლენიანი პირები შედიოდნენ. საზოგადოება იკრიბებოდა ქალაქის რატუმში, სადაც ისინი საქალაქო თვითმმართველობის საკითხებს განიხილავდნენ. არაფორმალური შეხვედრებისათვის განკუთვნილი იყო ტავერნა *White Hart Inn*. აქ საზოგადოების წევრები მსჯელობდნენ დიდი ბრიტანეთის საშინაო და საგარეო პოლიტიკაზე, ეკონომიკაზე და ა.შ. რადგან დიდ ბრიტანეთს იმ დროისათვის უკვე გართულებული ჰქონდა დამოკიდებულება თავის ამერიკულ კოლონიებთან, დიდი ალბათობით შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ კოლონიებისა და მეტროპოლიის დამოკიდებულების საკითხი „საზოგადოების“ წევრთა მძაფრი დისკუსიის საგანი გახდებოდა. მით უმეტეს, რომ ამ ქალაქში საკმაოდ ძლიერი რესპუბლიკური მისწრაფებები არსებობდა, რომლებიც იქ ჯერ კიდევ ინგლისის რევოლუციის

დროს დამკვიდრდა.*

მიუხედავად პოლიტიკურ დებატებში აქტიური მონაწილეობისა, ლიუისში ყოფნის პერიოდში, პეინს არაფერი მნიშვნელოვანი არ დაუწერია, თუ არ ჩავთვლით მიმართვას ინგლისის პარლამენტისადმი (*The Case of the Officers of Excise, 1772 წ.*), სადაც იგი გადასახადების ამკრეფთა ხელფასების გაზრდას ითხოვდა. მიმართვის გასავერცელებლად პეინი ლონდონში გაემგზავრა, თუმცა უშედეგოდ. პარლამენტმა უარყო მისი თხოვნა. ლიუისში დაბრუნებულ პეინს მეტად უსიამოვნო ამბავი დახვდა: იგი კვლავ დაითხოვეს სამსახურიდან ქალაქის თვითნებურად დატოვების გამო. ცუდ ამბავს კიდევ უფრო ცუდი ამბები მოჰყვა: პეინი შეეცადა, გარდაცვლილი სიმამრის საქმე გაეგრძელებინა და ვაჭრობა გაეუმჯობესებინა, თუმცა, ყველაფერი კრახით დასრულდა. გაფუჭდა ოჯახური ურთიერთობებიც. პეინი დაშორდა ცოლს და ლონდონში გაემგზავრა. აქ იგი შეხვდა ბენჯამინ ფრანკლინს, რომელმაც მას ამერიკაში ემიგრაცია ურჩია და სარეკომენდაციო წერილიც დაუწერა.** 1774 წლის ნოემბრის დასასრულს პეინი

* იხ. J. Fruchtman Jr., *The Political Philosophy of Thomas Paine*, გვ. 16-18.

** პეინის სიმამრის მეგობარი იყო მეცნიერი ჯეიმს ფერგიუსონი, რომელიც ფრანკლინის მეზობელი იყო ლონდონში. სწორედ მან გააცნო პეინს ფრანკლინი. ასე რომ, 1774 წელს, როდესაც სასონარკვეთილი პეინი ლონდონში ჩავიდა, იგი უკვე იცნობდა ფრანკლინს. თავის მხრივ, ფრანკლინიც კეთილგანწყობილი იყო პეინის მიმართ. სარეკომენდაციო წერილში ფრანკლინი პეინს ახასიათებს, როგორც „ღირსეულ ახალგაზრდას“ (იხ. J. Fruchtman Jr., *The Political Philosophy of Thomas Paine*, გვ. 174).

ამერიკაში ჩავიდა და დასახლდა ფილადელფიაში, რომელიც იმდროინდელი ამერიკის ინტელექტუალურ, პოლიტიკურ და ფინანსურ ცენტრს წარმოადგენდა.

ფილადელფიაში, პეინის საცხოვრებლის ახლოს, მდებარეობდა რობერტ ეიტკენის ნიგნების მაღაზია და გამომცემლობა. იმ დროს, როდესაც პეინი ამერიკაში ჩავიდა, ეიტკენი იწყებდა ახალი ჟურნალის, *Pennsylvania Magazine*-ის გამოცემას. 1775 წლის იანვარში პეინმა დაიწყო სტატიების წერა ჟურნალისათვის. მას შემდეგ უინტერესო წარსულის მქონე ინგლისელი ემიგრანტი ამერიკაში განვითარებული რევოლუციური მოვლენების ეპიცენტრში აღმოჩნდა. პეინის სახელი ცნობილი გახდა ისეთი გამოჩენილი ამერიკელებისათვის, როგორებიც იყვნენ დევიდ რიტენჰაუსი, ბენჯამინ რაში, ჯონ და სემუელ ადამსები და თომას ჯეფერსონი.*

1775 წელი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წელია შეერთებული შტატების ისტორიაში. ეს არის მღელვარებების, მერყეობების, დაძაბულობების წელი. 19 აპრილს, ლექსინგტონსა და კონკორდთან შეტაკებებით, დაიწყო ამერიკის რევოლუცია. მას მოჰყვა ბოსტონის ალყა და ბანკერ ჰილის ბრძოლა. დაძაბულობა დიდ ბრიტანეთთან სრულმასშტაბიან ომში გადაიზარდა. მიუხედავად ამისა, მრავალ ამერიკელს ჯერ კიდევ სწამდა, რომ ბრიტანეთთან ნორმალური ურთიერთობის აღდგენა შესაძლებელი იყო.**

ასეთ ვითარებაში, 1776 წლის 10 იანვარს,

* იხ. J. Fruchtman Jr., *The Political Philosophy of Thomas Paine*, გვ. 21.

** იქვე, გვ. 62.

პეინმა ანონიმურად გამოაქვეყნა „სალი აზრი“, რომელსაც უზარმაზარი წარმატება ხვდა წილად. სულ რამდენიმე თვის განმავლობაში, ამ ორმოცდაათგვერდიანი პამფლეტის 500 000-ზე მეტი ეგზემპლარი გაიყიდა.* „სალმა აზრმა“ ძალიან დიდი როლი შეასრულა: მან დაარწმუნა რიგითი ამერიკელები ბრიტანეთისაგან განცალკევების აუცილებლობაში და ხელი შეუწყო ამერიკული პატრიოტიზმის გაღვივებას.

„სალი აზრის“ გამოქვეყნების შემდეგ, პეინი აგრძელებს რევოლუციის მხარდაჭერას. 1776 წლის დეკემბერში, რევოლუციისათვის ყველაზე მძიმე პერიოდში, როდესაც გენერალ ჯორჯ ვაშინგტონის არმია ინგლისელთა შეტევების ფონზე უკან იხევდა, პეინი აქვეყნებს „ამერიკულ კრიზისს“, სადაც მგზნებარედ მოუწოდებს ამერიკელებს: „ეს არის ჟამი, რომელიც ადამიანთა სულებს გამოცდის. არასაიმედო ჯარისკაცი და უდარდელი პატრიოტი, ამ კრიზისის დროს, თავს აარიდებს სამშობლოს სამსახურს. მაგრამ ის, ვინც ახლა გაძლებს, ყოველი მამაკაცისა და ქალის სიყვარულსა და მადლიერებას იმსახურებს. ტირანია, ჯოჯოხეთის მსგავსად, ადვილად დასამორჩილებელი როდია. თუმცა, შეგვიძლია იმედი ვიქონიოთ, რომ, რაც უფრო მძიმეა დაპირისპირება, მით უფრო დიდებული იქნება გამარჯვების ტრიუმფი.“**

* იხ. Ph. S. Foner, *Thomas Paine*, Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Ultimate Reference Suite, Chicago, Encyclopædia Britannica, 2011. უნდა აღინიშნოს, რომ პეინმა უარი თქვა ყოველგვარ ჰონორარზე და შემოსული თანხა მთლიანად გადასცა რევოლუციურ არმიას.

** Thomas Paine, *Rights of Man. Common Sense and Other Political Writings*, გვ. 63.

პეინის რევოლუციური სულისკვეთება შეუმჩნეველი არ დარჩენილა. იგი კონტინენტალური კონგრესის საგარეო საქმეთა კომიტეტის მდივნად დანიშნეს. ამ თანამდებობაზე პეინი 1777-1779 წლებში მუშაობდა. თუმცა, ამერიკელთა გასაოცრად, მან გაამყლავნა საიდუმლო ინფორმაცია, რომელიც კონგრესის აგენტს საფრანგეთში, საილას დინს უკავშირდებოდა. პეინი ამტკიცებდა, რომ დინის საქმიანობა ამერიკის წინააღმდეგ იყო მიმართული. პეინმა ვერ შეძლო ამის დამტკიცება და იძულებული გახდა, დაეტოვებინა თანამდებობა.* მიუხედავად ამისა, პეინის რეპუტაცია არ შელახულა. 1779 წლის ნოემბერში იგი პენსილვანიის საკანონმდებლო ორგანოს, პენსილვანიის ასამბლეის, მდივნად დანიშნეს.

1781 წელს პეინი, საკუთარი ხარჯებით, საფრანგეთში გაჰყვა მისი მეგობრის, ჰენრი ლორენსის ვაჟს, ჯონს, რომელიც კონგრესის მიერ საფრანგეთში წარმომადგენლად იყო დანიშნული. პარიზში ჯონ ლორენსი, ფრანკლინთან ერთად, ცდილობდა, საფრანგეთისაგან დამატებითი დახმარება და სესხი მიეღო რევოლუციის მხარდასაჭერად.**

* პეინის საბედნიეროდ, დინთან დაკავშირებით ეჭვი მართებული გამოდგა. 1781 წელს დინმა ანტვერპენში გამოაქვეყნა წერილები, სადაც ამერიკელებს ბრიტანეთთან გაერთიანებისკენ მოუწოდა.

** საერთო ჯამში, საფრანგეთმა ამზობებულ კოლონიებს 12 მილიონი ლივრი გადასცა, სესხის სახით გაცემული თანხა კი 18 მილიონ ლივრს უტოლდებოდა. გარდა ამისა, საფრანგეთმა ორი მილიარდი ლივრი დახარჯა 63 საბრძოლო ხომალდზე, რომლებზეც 3 668 ქვემეხი და 47 000 ჯარისკაცი და მეზღვაური იყო განთავსებული. საფრანგეთის მიერ განუღმმა უზარმაზარმა ხარჯმა კიდევ უფრო გააღრმავა ამ ქვეყნის ეკონომიკური კრიზისი და დააჩქარა რევოლუცია (იხ. J. Fruchtmann Jr., *The Political Philosophy of Thomas Paine*, გვ. 69 და 186).

ინგლისთან ომის დასრულების შემდეგ (1783 წ.) პეინი, ძირითადად, სამეცნიერო იდეებით იყო გატაცებული. მას სურდა, შეექმნა ერთთალიანი რკინის ხიდი, რომელიც მეტად მოსახერხებელი იქნებოდა ამერიკის მდინარეებისათვის, რადგან გაზაფხულზე მცურავი ყინული ტრადიციულ, ბოძებით გამყარებულ ხიდებს საფრთხეს უქმნიდა.

პენსილვანიის ასამბლეა აჭიანურებდა ხიდის პროექტის დაფინანსებას. ამიტომ, პეინმა გადანყვიტა, ევროპაში ეცადა ბედი. 1787 წელს იგი საფრანგეთში გაემგზავრა. 1787-1792 წლებში პეინი მონაცვლეობით, საფრანგეთსა და ინგლისში იმყოფებოდა. საფრანგეთში განვითარებულმა მოვლენებმა პეინი სამეცნიერო პროექტებიდან კვლავ პოლიტიკურ ასპარეზზე დააბრუნა. საფრანგეთში ამერიკის ელჩის, თომას ჯეფერსონის მეშვეობით, იგი დაუახლოვდა ჟირონდისტებს, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობდნენ საფრანგეთის რევოლუციის პირველ ეტაპზე. 1792 წელს პეინი აირჩიეს წარმომადგენლად ეროვნულ კონვენტში, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ფრანგულად ვერ საუბრობდა.*

1791-1792 წლებში პეინი აქვეყნებს თავის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნაშრომს, „ადამიანის უფლებები“ (*Rights of Man*), სადაც იგი საფრანგეთის რევოლუციასა და მის პრინციპებს იცავს ედმუნდ ბიორკის ბრალდებებისაგან, რომლებიც ამ უკანასკნელმა გადმოსცა ნაშრომში „განაზრებანი საფრანგეთის რევოლუციის შესახებ“ (1790 წ.).

ამასობაში საფრანგეთის რევოლუცია უფრო და უფრო ემსგავსებოდა სისხლიან სასაკლაოს.

* იხ. Thomas Paine, *Rights of Man. Common Sense and Other Political Writings*, გვ. xi.

პეინი ლუი XVI სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგი იყო. ამის გამო მან იაკობინელები გადაიმტერა. მარატი და რობესპიერი მას ეჭვის თვალთ უყურებდნენ. ჟირონდისტების დაპატიმრებისა და სიკვდილით დასჯის შემდეგ პეინის მდგომარეობა კიდევ უფრო არამყარი გახდა. 1793 წლის 28 დეკემბერს იგი დააპატიმრეს. პეინმა ის-ის იყო დაასრულა თავისი ახალი ნაწარმოები „გონების ეპოქა“ (*The Age of Reason*), სადაც მძაფრად აკრიტიკებდა ქრისტიანობას.

ამერიკის მაშინდელმა ელჩმა საფრანგეთში, გუვერნორ მორისმა, არ ცნო პეინი ამერიკის მოქალაქედ და ამით, იგი, ფაქტიურად, სასიკვდილოდ განირა. ლუქსემბურგის ციხეში მყოფი პეინი სასწაულებრივად გადაურჩა იაკობინელთა ტერორს და მძიმე ავადმყოფობას. 1794 წლის 27 ივლისს, მას შემდეგ, რაც იაკობინელებმა დაკარგეს ძალაუფლება, რასაც რობესპიერის სიკვდილით დასჯა მოჰყვა (28 ივლისი), პეინის მდგომარეობა შემსუბუქდა. საფრანგეთში შეერთებული შტატების ახალი ელჩის, შემდგომში აშშ-ს მეხუთე პრეზიდენტის, ჯეიმს მონროს დახმარებით, 1794 წლის 4 ნოემბერს, პეინი გაანთავისუფლეს და აღადგინეს ეროვნულ კონვენტში.

შემდგომ წლებში პეინმა განაგრძო პოლიტიკური და ლიტერატურული მოღვაწეობა. 1795 წელს მან გამოსცა „ტრაქტატი ხელისუფლების პირველი პრინციპების შესახებ“ (*Dissertations on first principles of Government*), სადაც გააკრიტიკა საფრანგეთის 1795 წლის კონსტიტუცია. იმავე წელს გამოქვეყნდა „გონების ეპოქა. ნაწილი მეორე.“ ამ ნაწარმოებში პეინმა მკვეთრად გაილაშქრა ოფიციალური რელიგიის წი-

ნალმდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ თავად პეინი საკუთარ თავს დეისტად მიიჩნევდა, ამერიკაში „გონების ეპოქას“ უარყოფითად შეხვდნენ და იგი ათეისტად მიიჩნიეს. მომდევნო წელს პეინმა გამოაქვეყნა „წერილი ჯორჯ ვაშინგტონს“ (*Letter to George Washington*). იგი თვლიდა, რომ ვაშინგტონმა არ გადადგა ქმედითი ნაბიჯები მის დასახმარებლად მაშინ, როდესაც იგი ლუქსემბურგის ციხეში იმყოფებოდა.

1797 წელს პეინმა გამოაქვეყნა თავისი უკანასკნელი მნიშვნელოვანი ნაშრომი, „აგრარული სამართალი“ (*Agrarian Justice*), სადაც საკუთრების არათანაბარი განაწილების წინააღმდეგ გაილაშქრა.

1798-1802 წლებში პეინი ცდილობდა, დაერწმუნებინა ნაპოლეონი ინგლისის დაპყრობის აუცილებლობაში, თუმცა, ნაპოლეონის ერთპიროვნულმა მისწრაფებებმა პეინს კორსიკელ მხედართმთავარზე გული აუცრუა. 1802 წელს იგი შეერთებულ შტატებში დაბრუნდა, მაგრამ 1802 წლის პოლიტიკური ატმოსფერო მკვეთრად განსხვავდებოდა 1787 წლის პოლიტიკური ატმოსფეროსაგან. „გონების ეპოქამ“ და ვაშინგტონის წინააღმდეგ მიმართულმა წერილმა პეინს უფრო მეტი მტერი შესძინა, ვიდრე მეგობარი. მისი ერთადერთი სერიოზული დასაყრდენი თომას ჯეფერსონი იყო, რომელმაც პეინს თეთრ სახლში გაჩერების უფლებაც კი მისცა.* მიუხედავად ამისა, პეინმა მაინც ვერ მოახერხა ძველი სახელის აღდგენა. იგი გარდაიცვალა 1809 წელს, მარტოობაში, თითქმის ყველასგან მივიწყებული.

* იხ. Thomas Paine, *Rights of Man. Common Sense and Other Political Writings*, გვ. xiv.

გადმოცემის თანახმად, სიკვდილის წინ მან კვაკერთა საზოგადოებას სთხოვა, გარდაცვალების შემდეგ, კვაკერთა სასაფლაოზე დაეკრძალათ, თუმცა, უარი მიიღო.*

ასე დასრულდა თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლი კოსმოპოლიტი პიროვნების ცხოვრება. პეინი მოუსვენარი ადამიანი იყო, თუმცა, მას გულწრფელად სწამდა დემოკრატიული იდეალების და ერთნაირად იბრძოდა მათ დასაცავად როგორც ინგლისში, ასევე, ამერიკასა და საფრანგეთშიც. ამერიკაში ჩასვლის შემდეგ მან მთელი თავისი ცხოვრება ტირანიასთან ბრძოლასა და დემოკრატიული პრინციპების გავრცელებას შეაღწია. სწორედ ამამია მისი უდიდესი დამსახურება.

* * *

„სალი აზრის“ წარმატება, უპირველეს ყოვლისა, განპირობებული იყო მისი მარტივი სტილით. პეინმა თავისი „სალი აზრით“ რიგით ამერიკელებს მიმართა და ისინი პოლიტიკური დისკუსიის მონაწილეებად აქცია. „დედამიწის ზურგზე ამაზე უფრო მნიშვნელოვანი მოვლენები ჯერ არ განვითარებულა. ეს არ არის ქალაქის, საგრაფოს, პროვინციის, ან სამეფოს საქმე. ეს მთელი კონტინენტის საქმეა, რომელიც, სულ მცირე,

* იხ. E. Larkin, *Thomas Paine and the Literature of Revolution*, New York, Cambridge University Press, pp. 153-156. პეინის სიკვდილიდან რამდენიმე წლის შემდეგ, მისმა მოსწავლემ, უილიამ კობეტმა, პეინის ძეგლები ინგლისში გადაასვენა, სადაც ისინი დაიკარგა (იხ. Thomas Paine, *Rights of Man. Common Sense and Other Political Writings*, გვ. xv). ეს, ალბათ, არცაა გასაკვირი, თუ მის ცხოვრებისეულ პერიპეტიებს გავითვალისწინებთ.

დედამინის მოსახლეობის ერთ მერვედს მაინც მოიცავს [...] ეს არის კონტინენტური ერთობის, რწმენისა და ღირსების ჩასახვის ჟამი“, – წერდა პეინი. ამით იგი ცდილობდა, აქტიურად ჩაერთო ამერიკელები დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში.

პეინი თანმიმდევრულად აცამტვერებს ბრიტანეთთან ერთიანობის მომხრე კოლონისტების არგუმენტებს. იგი აჩვენებს, რომ ბრიტანეთი, კოლონიებთან მიმართებაში, მუდამ საკუთარი ინტერესების გატარებას ცდილობდა: „ჩვენ ვტრიაბახობდით იმით, რომ დიდი ბრიტანეთი გვიცავდა, მაგრამ იმაზე არ ვფიქრობდით, რომ მის მოტივს **დაინტერესება** შეადგენდა და არა **მიჯაჭვულობა**; რომ ის ჩვენ ჩვენი მტრებისაგან კი არ გვიცავდა ჩვენს გამო, არამედ, საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე, საკუთარ თავს იცავდა თავისი მტრებისაგან, რომლებთანაც ჩვენ საკამათო არაფერი გვექონდა.“ ბრიტანეთისაგან კოლონიებისთვის მიყენებული ზარალი გაცილებით აღემატება იმ სარგებელს, რომელიც კოლონიებს შეუძლიათ, ბრიტანეთთან ერთიანობით მიიღონ, – ამტკიცებდა პეინი. გარდა ამისა, ბრიტანეთი, პეინის აზრით, არასოდეს დაუშვებს კონტინენტის თავდაცვისუნარიანობის ზრდას. ამიტომ, ერთადერთი გამოსავალი ბრიტანეთისაგან განცალკევება და დამოუკიდებლობის გამოცხადებაა: „დალუპულთა სისხლი და, მასთან ერთად, ბუნების ძალთა ხმა ცას შეჰღალადებს: **„განშორების დროა!“** ბრიტანეთთან ერთიანობას გარდაუვალად მოჰყვება კონტინენტის დალუპვა.

ასე რომ, დამოუკიდებლობა არის ერთადერთი მიზანი, რომელსაც ამერიკა უნდა ესწრაფვოდეს.

„ახლანდელი დრო უაღრესად ხელსაყრელია“, –
წერდა პეინი. მისი გონივრულად გამოყენების
შემთხვევაში, ამერიკა უდიდეს წარმატებას მი-
აღწევს: „ყველა წინაპირობა გვექნება საიმისოდ,
რომ დედამიწის ზურგზე ყველაზე უფრო კეთილ-
შობილური და სრულყოფილი მმართველობა და-
ვამყაროთ. ჩვენ შეგვიძლია, სამყაროს შენება
თავიდან დავიწყოთ. ნოედან მოყოლებული, კა-
ცობრიობას არ ახსოვს ისეთი მდგომარეობა,
როგორიც დღესაა. სულ მალე ახალი სამყაროს
დაბადების შემსწრენი გავხდებით.“

პეინი არწმუნებს თავის თანამოქალაქეებს,
რომ ამერიკას თავისუფლად შეუძლია ბრიტან-
ეთთან გამკლავება: „თავდაცვისათვის საჭირო
ყველა მასალა ჩვენთან უხვად მოიპოვება. კანაფი
საკმარისზე მეტი გვაქვს, ასე რომ, გემსართა-
ვის მასალის საჭიროებას ჩვენ არ განვიცდით.
ჩვენი რკინა სხვა ქვეყნების რკინაზე უმჯობესია,
ხოლო ცეცხლსასროლი იარაღით მსოფლიოში
არავის ჩამოუფარდებთ. ქვემეხების ჩამოსხმა
უსასრულოდ შეგვიძლია, გვარჯილასა და თო-
ფისწამალს კი ყოველდღიურად ვანარმოებთ.
ჩვენი ცოდნა ყოველწუთიერად ივსება და ახალი
გამოცდილებით მდიდრდება. გამბედაობა ჩვენი
განუყრელი თვისებაა, ხოლო სიმამაცეს არა-
სოდეს უღალატია ჩვენთვის.“

ბრიტანეთისაგან განცალკევების საკითხის
გარდა, პეინი ვრცლად განიხილავს ინგლისის
სახელმწიფო წყობასა და, ზოგადად, მონარქიის
წარმოშობის საკითხებს. იგი აჩვენებს პირველის
ნაკლოვანებას და მეორის ტირანულ ხასიათს.
ნებისმიერი ხასიათის მონარქია და მემკვიდრეო-
ბითობის პრინციპი პეინისათვის პრინციპულად

მიუღებელია: „მიიჩნევა, რომ მეფეთა დღევანდელი მოდგმა კეთილშობილური წარმოშობისაა. სინამდვილეში კი, წარსულზე გადაფარებული მუქი საბურველის ჩამოგლეჯა და მათი თავდაპირველი აღზევებისათვის თვალის მიდევნება რომ შეგვეძლოს, ვნახავდით, რომ პირველი მეფე არაფრით აღემატება ყაჩაღთა მძვინვარე დაჯგუფების უფროსს.“ პეინი მიუთითებს წმინდა წერილზე და აჩვენებს, რომ მეფობის ინსტიტუტი ებრაელებმა წარმართთა მიბაძვით გადმოიღეს.

„საღ აზრში“ პეინი, ასევე, განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ამერიკის მომავალ სახელმწიფო წყობაზე. კონტინენტური ერთობის საფუძვლად იგი კონტინენტურ ქარტიას და თანაბარი წარმომადგენლითობის პრინციპს მიიჩნევს. მხოლოდ ასე შეიძლება მიღწეულ იქნეს კანონის უზენაესობა. **„ამერიკაში თავად კანონია მეფე.** აბსოლუტური მმართველობის დროს მეფეა კანონი, თავისუფალ ქვეყნებში კი კანონი (და არავინ სხვა) **უნდა** იყოს მეფე.“

რა მნიშვნელობა აქვს „საღ აზრს“ ჩვენთვის? რა გაკვეთილები შეიძლება გამოვიტანოთ მისგან? დღეს, როდესაც ჩვენი ქვეყნის დიდი ნაწილი უცხო ქვეყნის მიერაა ოკუპირებული, ასეთი ტექსტის მნიშვნელობა განსაკუთრებით დიდია. „საღი აზრი“ მიგვითითებს ერთიანობის, შეუდრეკელობისა და საკუთარი რესურსების გონივრულად გამოყენების აუცილებლობაზე. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენი ქვეყანა გაცილებით ჩამორჩება რესურსებით ცამეტ კოლონიას, ჩვენ მაინც თამამად შეგვიძლია ვთქვათ: „ეს არ არის მხოლოდ დღევანდელი დღის, მიმდინარე

წლის, ან თუნდაც ჩვენი ეპოქის საზრუნავი. შთამომავლობა, ფაქტიურად, ჩართულია მიმდინარე ბრძოლაში და ახლანდელი მოვლენები მეტნაკლები ხარისხით მასზე სამარადისო ზეგავლენას მოახდენს“...

* * *

„სალი აზრის“ თარგმანი შესრულებულია შემდეგი გამოცემიდან: Thomas Paine, *Rights of Man. Common Sense and Other Political Writings*, edited with an introduction and notes by Mark Philp, Oxford, Oxford University Press, 1998, pp. 1-59. შენიშვნები თარგმანში, რომლებიც ვარსკვლავითაა აღნიშნული, თავად პეინს ეკუთვნის. სარედაქციო შენიშვნები არაბული ციფრებითაა მოცემული. დაბოლოს, თარგმანის ტექსტზე განეული მუშაობისა და საგულისხმო შენიშვნებისათვის გულისთადი მადლობა მინდა გადავუხადო წინამდებარე გამოცემის სამეცნიერო რედაქტორებს, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომლებს – პროფ. თენგიზ ირემაძეს, პროფ. ლალი ზაქარაძესა და პროფ. დოდო ლაბუჩიძეს, ასევე, ამავე უნივერსიტეტის ასოცირებულ პროფესორს, ნინო ფიფიას და ჩემს მეგობრებს, ეკა გამრეკელაშვილსა და ვახტანგ გაფრინდაშვილს.